

รูปแบบการผลิตสัตว์เศรษฐกิจในประเทศไทย

โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติมา กันตนามัลลกุล

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

การผลิตสัตว์เศรษฐกิจเป็นอาชีพการเกษตรที่สำคัญต่อเกษตรกรไทย วัตถุประสงค์เริ่มแรกของการผลิตสัตว์เศรษฐกิจเพื่อใช้เป็นแหล่งอาหาร เครื่องอุปโภค แรงงาน และรายได้เสริม ภายในครัวเรือน การเลี้ยงสัตว์เศรษฐกิจทำควบคู่ไปกับการเพาะปลูกพืช จำนวนสัตว์ที่เลี้ยงไม่มากตัว วิธีการเลี้ยงเป็นแบบพื้นบ้านโดยปล่อยให้สัตว์หากินเอง ต่อมาเมื่อปริมาณความต้องการผลผลิตจากสัตว์เศรษฐกิจมีมากขึ้นตามการเติบโตของจำนวนประชากร อีกทั้งผู้บริโภคใส่ใจต่อสุขภาพมากขึ้น วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงจึงทำเป็นเชิงการค้าที่หวังผลกำไรและมีการแข่งขันสูง เกษตรกรต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงให้สอดคล้องตามหลักวิชาการ ระบบตลาด และความต้องการของผู้บริโภค เช่น พัฒนาสายพันธุ์ให้ผลผลิตมากและโตเร็ว ปรับเปลี่ยนชนิดและวิธีการให้อาหารที่หลากหลายเพื่อลดต้นทุนและง่ายต่อการจัดการ จัดระบบควบคุมป้องกันโรคให้ประสิทธิภาพ ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงในการจัดระบบงานฟาร์ม ซึ่งรูปแบบการผลิตสัตว์เศรษฐกิจที่กล่าวถึงยึดตามวัตถุประสงค์ของการเลี้ยง ยกเว้นสัตว์ปีกยึดตามลักษณะการทำฟาร์ม

1. โคเนื้อ

เดิมที่การเลี้ยงโคในประเทศไทยเป็นการเลี้ยงแบบผสมผสานควบคู่กับการเพาะปลูกพืช เกษตรกรอาศัยแรงงานจากโคในการเตรียมพื้นที่สำหรับเพาะปลูก การเทียมเกวียนเพื่อขนส่ง ต่อมาการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรได้รับความนิยมมากขึ้น ความต้องการใช้แรงงานจากโคลดลง ขณะที่ความต้องการเนื้อโคเพื่อบริโภคภายในประเทศยังคงมีอยู่โดยเฉพาะเนื้อโคคุณภาพดี รูปแบบการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกรไทยในสภาพปัจจุบันสามารถจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการเลี้ยงได้สี่รูปแบบ คือ (1) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายโคเนื้อ (2) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายพ่อแม่พันธุ์ (3) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายลูกโคที่จะนำไปขุน และ (4) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายโคขุน

1.1 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายโคเนื้อ การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายโคเนื้อในประเทศไทยเป็นการเลี้ยงโดยเกษตรกรรายย่อยรายละ 4-5 ตัว ไปจนถึงร้อยตัว การเลี้ยงดูอาศัยแรงงานในครอบครัว เช่น เด็ก คนแก่ คอยไล่ต้อนตามที่ว่างเปล่าหัวไร่ปลายนา ข้างถนน และที่สาธารณะ เพื่อให้โคแทะเล็มหญ้าเป็นอาหาร อาจเสริมฟางข้าวหรือวัสดุผลพลอยได้ทางการเกษตรอื่น การถ่ายพยาธิและการทำวัคซีนป้องกันโรคอาจมีบ้างในบางครั้ง เกษตรกรมักพบปัญหาโคผอมแห้งในช่วงขาดแคลนหญ้าสด การจำหน่ายโคเกิดขึ้นเมื่อเนื้อโคมีราคาดีหรือในสถานะที่เกษตรกรต้องการเงินก้อนเพื่อใช้จ่ายยามจำเป็น ในอดีตที่ผ่านมามีการเลี้ยงโคแบบนี้ประสบปัญหาขาดแคลนพื้นที่ในการเลี้ยงเนื่องจากการขยายตัวของพื้นที่ในเขตชลประทาน ซึ่งเกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี รวมทั้งปัญหาการลักลอบนำเข้าโคเนื้อจากประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้ราคาโคในประเทศตกต่ำ

การจำหน่ายโคมีชีวิตของเกษตรกรอาจเกิดขึ้นที่ฟาร์มหรือตามตลาดนัดโค-กระบือ การซื้อขายที่ฟาร์มก็โดยมีพ่อค้าเข้ามาติดต่อซื้อขายและตกลงราคาที่ฟาร์ม ลักษณะการซื้อขายแบบเหมาตัว ไม่ชั่งน้ำหนักแต่ดูจากลักษณะภายนอกและอายุโค โคเหล่านี้จะถูกนำไปขายให้กับพ่อค้าขายส่งโค-กระบือมีชีวิตและ/หรือพ่อค้าชำแหละ

ในท้องถิ่นอีกต่อหนึ่ง ส่วนการซื้อขายตามตลาดนัดโค-กระบือที่จัดตั้งขึ้นโดยภาคเอกชนเพื่อใช้เป็นสถานที่สำหรับซื้อขายโคมีชีวิตอย่างเสรี เกษตรกรและ/หรือพ่อค้าท้องถิ่นนำโคมีชีวิตไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าชำแหละในท้องถิ่น พ่อค้าชำแหละจากต่างพื้นที่ พ่อค้าขายส่งโค-กระบือมีชีวิต การซื้อขายเป็นแบบเหมาตัว ผู้ซื้อและผู้ขายสามารถต่อรองราคาจนเป็นที่พอใจของทั้งสองฝ่าย โคมีชีวิตที่ผ่านการซื้อขายไม่ว่าหน้าฟาร์มหรือตลาดนัดโค-กระบือจะถูกนำไปฆ่าชำแหละเพื่อจำหน่ายเป็นเนื้อโคที่เลี้ยงตามตลาดสดหรืออาจนำไปทำเป็นลูกชิ้นเนื้อวัว

1.2 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายโคพ่อแม่พันธุ์ ฟาร์มที่เลี้ยงโคเพื่อจำหน่ายพ่อแม่พันธุ์มีจำนวนไม่มากนักในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ที่มีการลงทุนสูงและอาศัยระยะเวลาในการคืนทุนนาน การทำฟาร์มในลักษณะนี้ให้ความสำคัญต่อการปรับปรุงพันธุ์สัตว์ การทำแปลงหญ้า การเสริมแร่ธาตุ การควบคุมป้องกันโรค เพื่อให้ได้โคที่มีลักษณะดีตรงตามพันธุ์ มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์

1.3 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายลูกโคที่จะนำไปขุน เป็นการเลี้ยงโคเนื้อเชิงธุรกิจโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้อนลูกโคให้กับผู้ทำธุรกิจโคขุนอีกต่อหนึ่ง ขนาดของฟาร์มมีทั้งขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ลูกโคที่จำหน่ายเป็นลูกโคเพศผู้อายุ 1-1½ ปี น้ำหนัก 200-250 กิโลกรัม เกิดจากการผสมข้ามระหว่างโคพันธุ์บราห์มันกับโคสายเลือดยุโรป เช่น ชาโรเลส ลิมูซิน เฮียร์ฟอร์ด เป็นต้น ลักษณะเด่นของลูกโคเหล่านี้คือโครงร่างใหญ่ โตไว และเนื้อคุณภาพดี เหมาะที่จะนำไปขุนเป็นเนื้อโคคุณภาพดี

1.4 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายเป็นโคขุน เป็นการนำโคเพศผู้มาเลี้ยงด้วยอาหารพลังงานสูงเพื่อให้เกิดการสะสมไขมันและมีไขมันแทรก เนื้อที่ได้จะมีลักษณะสีสัน ความนุ่ม และความน่ากิน แตกต่างกันไปตามอายุโค น้ำหนักโค ระยะเวลาการขุน และอาหารที่ใช้เลี้ยงโค ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการเลี้ยงโคขุนเป็นสองรูปแบบตามคุณภาพเนื้อโค คือ การเลี้ยงโคมัน และ การเลี้ยงโคขุนเกรดหนึ่ง

1.4.1 การเลี้ยงโคมัน เป็นการนำโคเพศผู้โตเต็มวัยมาเลี้ยงให้อ้วนในระยะเวลาอันสั้นประมาณ 3-4 เดือนแล้วส่งตลาด ส่วนใหญ่จะเป็นโคที่ปลดจากการใช้งาน โคคัดทิ้ง และโคที่ล้าลอบนำเข้ามาจากสหภาพเมียนมาร์ตามแนวชายแดน โคเหล่านี้มีสภาพผอมเมื่อนำมาขุนด้วยอาหารคุณภาพดีก็จะมีน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นตามความต้องการของตลาด แหล่งรับซื้อโคมันที่สำคัญคือ พ่อค้าสายซึ่งมีโควตาส่งเข้าโรงฆ่าสัตว์ ซากโคที่ผ่านการฆ่าชำแหละแล้วจะมีพ่อค้ามารับซื้อเพื่อนำไปจำหน่ายให้กับผู้บริโภคตามตลาดสด

1.4.2 การเลี้ยงโคขุนคุณภาพดี เป็นการขุนลูกโคเพศผู้จากน้ำหนักเริ่มต้น 200-250 กิโลกรัม ให้น้ำหนักสุดท้าย 400-450 กิโลกรัม ใช้ระยะเวลาการขุนนาน 6-8 เดือน ลูกโคที่นำมาขุนส่วนใหญ่เป็นโคลูกผสมที่มีสายเลือดยุโรป เนื่องจากเป็นโคที่มีศักยภาพการเจริญเติบโตที่ดี เนื้อสันมีขนาดใหญ่ และมีไขมันแทรกในกล้ามเนื้อในระดับที่น่าพอใจซึ่งจะทำให้เนื้อมีรสชาติดี นุ่มและชุ่มฉ่ำ นอกจากนี้โคดังกล่าวต้องขึ้นตอนการฆ่าชำแหละจากโรงฆ่าที่ทันสมัย ถูกสุขอนามัย และผ่านการกระตุ้นซากด้วยกระแสไฟฟ้าเพื่อลดความเกร็งของกล้ามเนื้อซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เนื้อเหนียว ตลอดจนถูกบ่มไว้ในห้องเย็นที่มีอุณหภูมิ 3 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 1-2 สัปดาห์ เพื่อให้เนื้อนุ่มมากยิ่งขึ้น ก่อนที่จะตัดแต่งเป็นชิ้นส่วนย่อยส่งโรงแรมและภัตตาคาร

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคขุนมีทั้งรายย่อยและรายใหญ่ เกษตรกรรายย่อยอาจรวมตัวกันเป็นสหกรณ์หรือเข้าร่วมโครงการสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรป.กลาง การรับซื้อจะซื้อขายตามน้ำหนักซากโคที่ฆ่าแล้ว สำหรับเกษตรกรรายใหญ่มักเป็นเกษตรกรฐานะมั่นคงและสามารถดำเนินการก่อตั้งในรูปบริษัทเองได้

2. โคนม

การเลี้ยงโคนมของประเทศไทยเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มให้มีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลักของคนไทย และใน ปี พ.ศ. 2505 ภายใต้ความช่วยเหลือจากรัฐบาลเดนมาร์กจึงได้จัดตั้งฟาร์มโคนมไทย-เดนมาร์ก (องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย) ขึ้นที่อำเภอหมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาสนใจเลี้ยงโคนม ฝึกอบรมให้ความรู้วิธีการจัดการโคนม และรับซื้อน้ำนมดิบจากสมาชิก ต่อมารัฐบาลไทยได้เข้ามามีบทบาทส่งเสริมโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโคนมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้การพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นรูปธรรมมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2560 มีเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทั้งหมดจำนวน 17,438 ราย แต่ละรายมีรูปแบบการเลี้ยงโคนมแตกต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของการเลี้ยง คือ (1) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายน้ำนม (2) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายพันธุ์โค และ (3) การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายน้ำนมและพันธุ์โค

2.1 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายน้ำนม ฟาร์มโคนมที่มีในประเทศไทยเกือบทั้งหมดเป็นการเลี้ยงเพื่อผลิตน้ำนมจำหน่าย การเลี้ยงในรูปแบบนี้เกษตรกรจำเป็นต้องเอาใจใส่เลี้ยงดูโคในทุกๆระยะตั้งแต่ลูกโค โครุ่น โคสาว จนถึงแม่โค การจัดการที่ดีช่วยให้โคมีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง มีความสมบูรณ์พันธุ์ และมีความพร้อมในการให้ลูก ซึ่งหมายถึงความสามารถในการให้น้ำนมที่เป็นแหล่งสร้างรายได้หลักให้กับฟาร์ม ฟาร์มโคนมที่ผลิตน้ำนมจำหน่ายพบเห็นกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ มีทั้งที่เป็นฟาร์มขนาดเล็กมีแม่โคไม่กี่ตัวไปจนถึงฟาร์มขนาดใหญ่มีแม่โคเป็นร้อยตัว ฟาร์มโคนมที่มีขนาดพื้นที่ค่อนข้างจำกัดก็จะใช้วิธีเลี้ยงแม่โคแบบผูกยืนโรง กล่าวคือ แม่โคแต่ละตัวซองประจำของมัน คนงานนำอาหารหยาบและอาหารข้นมาให้แม่โคกินและทำการรีดนมจากแม่โคภายในซอง แต่หากฟาร์มใดมีพื้นที่มากพอสำหรับทำแปลงหญ้าก็จะปล่อยให้แม่โคลงทะเล็มหญ้าในแปลง เมื่อถึงเวลารีดนมก็ไล่ต้อนแม่โคเข้าโรงรีดนมเพื่อรีดนมพร้อมกับให้อาหารข้น การจำหน่ายน้ำนมของฟาร์มเหล่านี้โดยการสมัครเข้าเป็นสมาชิกของแหล่งรวบรวมน้ำนมประเภทต่าง ๆ เช่น สหกรณ์โคนม องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย องค์การเอกชน แหล่งรวบรวมน้ำนมเหล่านี้จะมีศูนย์รับน้ำนมตั้งอยู่ในพื้นที่ฟาร์มโคนมของสมาชิก เพื่อทำหน้าที่รวบรวมน้ำนมจากเกษตรกรแล้วส่งเข้าโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์นมต่อไป ราคาน้ำนมที่เกษตรกรจะได้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดของคณะกรรมการนโยบายและพัฒนากิจการปศุสัตว์แห่งชาติและคุณภาพน้ำนม การตรวจวัดคุณภาพของน้ำนมกระทำที่ศูนย์รับน้ำนมและโรงงานแปรรูปผลิตภัณฑ์นม

นอกจากการจำหน่ายน้ำนมให้กับศูนย์รับน้ำนมใกล้ฟาร์ม เกษตรกรในบางพื้นที่อาจทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์นมเองโดยวิธีการนึ่งหรือต้มแล้วบรรจุขวดหรือถุงพลาสติกส่งขายให้กับผู้บริโภคในท้องถิ่นโดยตรง เกษตรกรที่จำหน่ายน้ำนมเองยังคงมีเหลืออยู่ไม่มากนักในบางพื้นที่

2.2 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายพันธุ์โค เป็นฟาร์มที่เลี้ยงโคนมระยะต่าง ๆ ตั้งแต่ลูกโคจนถึงโคสาวที่ได้รับการผสมพันธุ์และตั้งท้อง 5-7 เดือน แล้วจำหน่ายแก่เกษตรกรที่ต้องการเพิ่มจำนวนโคและเกษตรกรในโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมต่าง ๆ ฟาร์มรูปแบบนี้จะไม่เลี้ยงแม่โคในระยะให้นมเพื่อรีดนมจำหน่าย แต่จะรับซื้อลูกโคเพศเมียจากโครงการอื่นเพื่อนำมาเลี้ยงจนเป็นโคสาวและทำการผสมพันธุ์จนตั้งท้อง นอกจากนี้อาจรับซื้อโคในระยะต่าง ๆ จากเกษตรกรที่มีโคนมจำนวนมากความต้องการมาเลี้ยงแล้วจำหน่ายต่อให้เกษตรกรรายอื่น โดยมากจะเป็นฟาร์มในหน่วยงานภาครัฐ การเลี้ยงโคนมเพื่อจำหน่ายพันธุ์เป็นประโยชน์สำหรับเกษตรกรที่ไม่มีเวลาเพียงพอสำหรับการรีดนมอย่างสม่ำเสมอและต้องการแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูโคระยะต่าง ๆ

2.3 การเลี้ยงเพื่อจำหน่ายนํ้านมและพันธุ์โค เป็นฟาร์มโคนมขนาดใหญ่ที่มีระบบการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผนจัดการในเรื่องอาหารสัตว์ การผสมพันธุ์ การคัดเลือกฝูงทดแทน การคัดทิ้งแม่โคที่ให้ผลผลิตต่ำออกจากฝูง ซึ่งการวางแผนที่ดีจะช่วยให้ประมาณการได้ว่าในแต่ละปีจะมีโคทดแทนที่เกินความต้องการสำหรับนำไปจำหน่ายจำนวนเท่าใด โคทดแทนเหล่านี้หากได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีและมีพันธุ์ประวัติที่เชื่อถือได้สามารถจำหน่ายเป็นรายได้หลักอีกทางหนึ่ง

3. สุกร

เดิมที่การเลี้ยงสุกรในประเทศไทยเป็นเพียงกิจกรรมหนึ่งในระบบไร่เนา วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงเพื่อเก็บเศษอาหารเหลือทิ้งจากครัวเรือนและผลพลอยได้จากไร่เนาโดยมีได้มุ่งหวังประกอบเป็นอาชีพหลัก จำนวนสุกรที่เลี้ยงจะน้อยตัว เช่น แม่และลูกครอครบวละ 1-3 แม่ ลักษณะการเลี้ยงแบบหลังบ้าน สุกรหากินอาหารเองตามธรรมชาติบริเวณลานบ้านและมีการเสริมเศษผัก เศษอาหาร ผักตบชวา หยวกกล้วย สุกรที่เลี้ยงเป็นพันธุ์พื้นเมือง เช่น ราด พวง ซึ่งเจริญเติบโตช้า ต่อมามีการนำสุกรพันธุ์แท้จากต่างประเทศเข้ามาเลี้ยงและพัฒนาพันธุ์ให้มีประสิทธิภาพสูง พร้อมกับปรับเปลี่ยนระบบการเลี้ยงให้ทันสมัย ปัจจุบันการเลี้ยงสุกรเพื่อการค้าเพิ่มมากขึ้นขณะที่การเลี้ยงสุกรแบบหลังบ้านลดจำนวนลง รูปแบบการเลี้ยงสุกรที่พบเห็น ได้แก่ (1) การเลี้ยงสุกรพ่อแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูก และ (2) การเลี้ยงสุกรขุน

3.1 การเลี้ยงสุกรพ่อแม่พันธุ์เพื่อผลิตลูก การเลี้ยงสุกรประเภทนี้จำแนกเป็นสองกรณีคือ (1) การผลิตลูกสุกรเพื่อใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ภายในฟาร์มและจำหน่ายเป็นแม่พันธุ์ และ (2) การผลิตลูกสุกรเพื่อเลี้ยงเป็นสุกรขุนภายในฟาร์มและจำหน่ายเป็นสุกรขุน

3.1.1 การผลิตลูกสุกรเพื่อใช้เป็นพ่อแม่พันธุ์ภายในฟาร์มและจำหน่ายเป็นแม่พันธุ์ โดยมากเป็นฟาร์มขนาดใหญ่ที่มีแม่พันธุ์มากกว่าหนึ่งพันตัว ฟาร์มเหล่านี้จะปรับปรุงสภาพโรงเรือน พันธุ์ อาหารสัตว์ การสุขาภิบาล ให้ได้มาตรฐาน มีการนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาควบคุมการทำงานของอุปกรณ์ให้อาหารและน้ำ จัดเก็บข้อมูลการใช้ปัจจัยการผลิตและผลผลิตของฟาร์มพร้อมกับประเมินผลการเลี้ยงอยู่เป็นระยะ สุกรที่ผลิตออกเป็นพันธุ์แท้หรือลูกผสมสองสายเลือด เช่น พันธุ์ลาร์จไวท์ พันธุ์แลนด์เรซ พันธุ์คูรีอค ลูกผสมพันธุ์ลาร์จไวท์กับแลนด์เรซ

3.1.2 การผลิตลูกสุกรเพื่อเลี้ยงเป็นสุกรขุนภายในฟาร์มและจำหน่ายเป็นสุกรขุน เป็นฟาร์มขนาดกลางจนถึงขนาดใหญ่ บางฟาร์มอาจมีพ่อแม่พันธุ์เป็นของตัวเองขณะที่บางฟาร์มอาจซื้อพ่อแม่พันธุ์จากบริษัทมาเลี้ยงเพื่อผลิตลูกสุกร ลูกสุกรที่ได้บางส่วนนำมาเลี้ยงเป็นสุกรขุนและบางส่วนจำหน่ายแก่ผู้เลี้ยงสุกรขุน เพื่อใช้เป็นสุกรขุนนิยมผลิตลูกผสมสามสายเลือดระหว่างพ่อพันธุ์แท้กับแม่ลูกผสมสองสายเลือด

3.2 การเลี้ยงสุกรขุน เป็นการเลี้ยงสุกรตั้งแต่หย่านมจนถึงน้ำหนักส่งตลาด (น้ำหนัก 100 กิโลกรัม ระยะเวลา 4 เดือน) พันธุ์สุกรขุนส่วนใหญ่เป็นสุกรสามสายเลือดที่เกิดจากระหว่างแม่ลูกผสมแลนด์เรซกับลาร์จไวท์ และพ่อพันธุ์คูรีอคหรือแฮมเชียร์ ความรู้และเทคนิควิธีการเลี้ยงสุกรขุนไม่ซับซ้อนเท่ากับการเลี้ยงพ่อแม่พันธุ์ แต่อาศัยประสบการณ์ทางการค้าและการตลาด สุกรขุนที่ผลิตได้จะถูกจำหน่ายให้กับพ่อค้าระดับท้องถิ่นเพื่อรวบรวมส่งเข้าโรงฆ่าสัตว์ในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล

4. ไก่เนื้อ

พันธุ์ไก่เนื้อที่เลี้ยงกันในปัจจุบันเป็นไก่เนื้อลูกผสมทางการค้าที่ผ่านการพัฒนาสายพันธุ์ให้โตเร็ว ประสิทธิภาพการผลิตสูง และระยะเวลาในการเลี้ยงสั้น ไก่เนื้อลูกผสมเหล่านี้นำเข้าจากต่างประเทศตั้งแต่ระดับปู่ย่าพันธุ์ (grand parents stock) และพ่อแม่พันธุ์ (parents stock) เพื่อผลิตลูกไก่เนื้อจำหน่ายแก่เกษตรกรโดยบริษัทผู้ผลิต และบริษัทผู้ผลิตรับซื้อไก่เนื้อที่เลี้ยงได้น้ำหนักส่งตลาดจากเกษตรกร บริษัทผู้ผลิตบางรายอาจให้บริการเทคนิควิธีการเลี้ยงและปัจจัยการผลิตอื่นแก่เกษตรกรซึ่งแล้วแต่เงื่อนไขที่ตกลงกัน รูปแบบการเลี้ยงไก่เนื้อในบ้านเราจึงสามารถจำแนกได้ตามลักษณะการลงทุนของเกษตรกรดังนี้

4.1 การเลี้ยงไก่เนื้อแบบอิสระ การเลี้ยงแบบนี้ผู้เลี้ยงจะต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อการลงทุนด้านที่ดิน โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง พันธุ์ไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีน ซึ่งเงินทุนดังกล่าวอาจมาจากการกู้ยืมหรือเงินทุนของตัวเอง และเมื่อเลี้ยงไก่ได้น้ำหนักส่งตลาดผู้เลี้ยงก็ต้องหาตลาดรับซื้อไก่เองด้วย ผู้เลี้ยงไก่เนื้อแบบอิสระในปัจจุบันมีจำนวนไม่มากนัก ข้อดีของการเลี้ยงไก่เนื้อแบบอิสระคือผู้เลี้ยงมีอำนาจตัดสินใจทุกอย่าง แต่จะต้องเสี่ยงกับภาวะขาดทุน ดังนั้น ผู้เลี้ยงต้องมีประสบการณ์ในอาชีพการเลี้ยงไก่เป็นอย่างดี อีกทั้งจะต้องติดตามความเคลื่อนไหวของตลาดตลอดเวลาเพื่อลดความเสี่ยง

4.2 การเลี้ยงไก่เนื้อแบบประกันราคา ผู้เลี้ยงไก่เนื้อแบบประกันราคาต้องลงทุนเองทั้งหมดเช่นเดียวกับผู้เลี้ยงแบบอิสระ แต่ผู้เลี้ยงซื้อลูกไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีนจากบริษัทที่รับซื้อผลผลิตเท่านั้น โดยอาจซื้อในรูปแบบสดหรือสินเชื่อ ขณะที่บริษัทรับซื้อไก่ทั้งหมดในราคาที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าก่อนการเลี้ยงไก่แต่ละรุ่น ข้อดีของการเลี้ยงไก่เนื้อแบบประกันราคาคือผู้เลี้ยงมีตลาดรองรับที่แน่นอนและผู้เลี้ยงไม่ต้องเสี่ยงกับการขึ้นลงของราคา แต่ก็ยังคงต้องใช้เงินทุนจำนวนมากและไม่มีอิสระในการเลือกซื้อปัจจัยการผลิต เช่น ลูกไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีน อีกทั้งในช่วงที่ราคาไก่เนื้อในท้องตลาดมีราคาสูง ผู้เลี้ยงประเภทนี้ได้กำไรน้อยกว่าผู้เลี้ยงอิสระ

4.3 การเลี้ยงไก่เนื้อแบบรับจ้างเลี้ยง การเลี้ยงไก่เนื้อแบบนี้จะมีบุคคลที่เกี่ยวข้องสองประเภท คือ ผู้เลี้ยงและผู้จ้างเลี้ยง ผู้เลี้ยงจะรับภาระลงทุนด้านที่ดิน โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง ค่าใช้จ่ายระหว่างการเลี้ยง เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าแรงงาน ขณะที่ผู้จ้างเลี้ยงจะลงทุนค่าลูกไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีน แต่หากผู้เลี้ยงไม่มีเงินทุนสำหรับก่อสร้างโรงเรือนและ/หรือเงินทุนซื้ออุปกรณ์การเลี้ยง ผู้จ้างเลี้ยงอาจช่วยค้ำประกันเงินกู้หรือให้สินเชื่อโดยใช้ที่ดินของผู้เลี้ยงค้ำประกัน ผลตอบแทนที่ผู้เลี้ยงจะได้รับคือค่าจ้างเลี้ยงคิดตามน้ำหนัก (กิโลกรัม) หรือรายตัวตามจำนวนไก่ที่รอดตายและส่งตลาด ข้อดีของการเลี้ยงไก่เนื้อแบบนี้คือผู้เลี้ยงลงทุนน้อยกว่าการเลี้ยงสองรูปแบบแรก

5. ไก่ไข่

พันธุ์ไก่ไข่ที่เลี้ยงกันในปัจจุบันเป็นไก่ไขูลูกผสมทางการค้าที่ผ่านการพัฒนาสายพันธุ์ให้โตเร็ว ประสิทธิภาพการไข่ดี และผลผลิตไข่ต่อปีสูง ไก่ไขูลูกผสมเหล่านี้จะนำเข้าจากต่างประเทศตั้งแต่ระดับปู่ย่าพันธุ์ (grand parents stock) และพ่อแม่พันธุ์ (parents stock) เพื่อผลิตลูกไก่ไข่จำหน่ายแก่เกษตรกรโดยบริษัทผู้ผลิต รูปแบบการเลี้ยงไก่ไข่ในบ้านเราจำแนกได้ตามลักษณะการลงทุนของเกษตรกรดังนี้

5.1 การเลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระ การเลี้ยงแบบนี้ผู้เลี้ยงจะต้องใช้เงินทุนจำนวนมากเพื่อการลงทุนด้านที่ดิน โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง พันธุ์ไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีน ซึ่งเงินทุนดังกล่าวอาจมาจากการกู้ยืมหรือเงินทุนของตัวเอง และเมื่อแม่ไก่ให้ไข่ผู้เลี้ยงก็ต้องหาตลาดรับซื้อไข่เอง ผู้เลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระที่ยังคงพบเห็นในปัจจุบันโดยมากจะเป็นฟาร์มของบริษัทที่ทำธุรกิจแบบครบวงจร และผู้เลี้ยงอิสระที่เป็นเกษตรกรตามภูมิภาคซึ่งมีจำนวน

ไม่มากนัก ข้อดีของการเลี้ยงไก่ไข่แบบอิสระคือผู้เลี้ยงมีอำนาจตัดสินใจทุกอย่าง แต่จะต้องเสี่ยงกับภาวะขาดทุน ดังนั้น ผู้เลี้ยงต้องมีประสบการณ์ในอาชีพการเลี้ยงไก่เป็นอย่างดี อีกทั้งต้องติดตามความเคลื่อนไหวของตลาดตลอดเวลาเพื่อลดความเสี่ยง

5.2 การเลี้ยงไก่ไข่แบบประกันราคา ผู้เลี้ยงไก่ไข่แบบประกันราคาต้องลงทุนเองทั้งหมดเช่นเดียวกับผู้เลี้ยงแบบอิสระ แต่ผู้เลี้ยงซื้อพันธุ์ไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีนจากบริษัทที่รับซื้อผลผลิตเท่านั้น โดยอาจซื้อในรูปแบบเงินสดหรือสินเชื่อ ขณะที่บริษัทรับซื้อไข่ไก่ทั้งหมดในราคาที่ตกลงกันไว้ล่วงหน้าก่อนการเลี้ยงไก่แต่ละรุ่น ข้อดีของการเลี้ยงไก่ไข่แบบประกันราคาคือผู้เลี้ยงมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอนและผู้เลี้ยงไม่ต้องเสี่ยงกับการขึ้นลงของราคา แต่ก็ยังคงต้องใช้เงินทุนจำนวนมากและไม่มีอิสระในการเลือกซื้อปัจจัยการผลิต เช่น พันธุ์ไก่ อาหารสัตว์ ยา และวัคซีน อีกทั้งในช่วงที่ราคาไก่เนื้อในท้องตลาดมีราคาสูง ผู้เลี้ยงประเภทนี้ได้กำไรน้อยกว่าผู้เลี้ยงอิสระ

5.3 การเลี้ยงไก่ไข่แบบรับจ้างเลี้ยง การเลี้ยงไก่ไข่แบบนี้จะมีบุคคลที่เกี่ยวข้องสองประเภทคือ ผู้เลี้ยงและผู้จ้างเลี้ยง ผู้เลี้ยงรับภาระลงทุนด้านที่ดิน โรงเรือน อุปกรณ์การเลี้ยง ค่าใช้จ่ายระหว่างการเลี้ยง เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าแรงงาน ขณะที่ผู้จ้างเลี้ยงลงทุนค่าลูกไก่ อาหารสัตว์ ยาและวัคซีน แต่หากผู้เลี้ยงไม่มีเงินทุนสำหรับก่อสร้างโรงเรือนและ/หรือเงินทุนซื้ออุปกรณ์การเลี้ยง ผู้จ้างเลี้ยงอาจช่วยค้ำประกันเงินกู้หรือให้สินเชื่อโดยใช้ที่ดินของผู้เลี้ยงค้ำประกัน ผลตอบแทนที่ผู้เลี้ยงได้รับคือค่าจ้างเลี้ยงไก่สาวคิดตามจำนวนรายตัวไก่ที่รอดชีวิต ซึ่งไก่สาวที่บริษัทรับซื้อนำไปจำหน่ายแก่ผู้เลี้ยงแม่ไก่เพื่อผลิตไข่ต่อไป ข้อดีของการเลี้ยงไก่ไข่แบบนี้คือผู้เลี้ยงลงทุนน้อยกว่า การเลี้ยงรูปแบบแรก